

Femte roten, tomt 60

Kvarteret

Tjugoåttonde roten 1637–57v

Museitomten samt tomten

Femtonde roten 1657h–70

öster därom på andra sidan

Nygatan (Tyggårdsgatan)

Hr Hans Maclean (Mackelier, Mackeler) här bosatt 1629?–1637–66, änkan 1667 (enl Svenskt Biografiskt Lexikon, häfte 119): ”begr. 16 aug 1666 i Göteborg Christine, burskap i Göteborg 1629, rådsförvant där 1632–50. deltog i riksdagarna 1632.1649, 1655 o 1660, adl 20 maj 1649, engelsk baronet före 19 mars 1651 (kallas ännu 24 dec 1650 ”Esq” i brev från Karl II, Biogr, RA), kommissaries titel 1660.”

År 1629 eller strax dessförinnan inflyttade till Göteborg en skotsk adelsman och officer i den brittiska marinen *John Maclean* (född omkring 1599), son till *Hector Maclean*, feodal baron och chef för Siol Lachlan (el Dowart) divisionen av klanen *Gillean* och hans andra hustru *Isabella*, dotter till *Sir Archibald Acheson* till Gosford. Fadern begick misstagen att skuldsätta sig svårt hos lorderna *Campbell till Argyll*, som var starka Stuartmotståndare, samtidigt som han själv och hans söner på allt sätt understödde de stuartska kungarna och prinsarna. Detta skulle leda till finansiell ruin för den tidigare ekonomiskt starka familjen och till ett nedbrytande av dess makt och inflytande. I själva verket hade John Maclean redan 1623–24 uppträtt som leverantör till Maria Eleonora och då troligen befunnit sig i Stockholm (Sv. Biogr. Lex.). I Sverige ägnade han sig åt ”allehanda köphandel” (enligt borgarlängden 1639), skaffade sig här snabbt en så betydande förmögenhet, att han redan 1635 kunde låna drottning Kristina en betydande summa pengar för vilket han belönades med ett gods i Dalsland. Hans farbror ”*Jacob Makler*”, hade redan den 8.5.1609 avlagt borgared i Stockholm. Denne Jacob Makler, som senare förändrade sitt namn till Macklier, var gift med *Maria Gubbertz*, dotter till en *Stockholmsköpman Hans Gubbertz*, född i Brabant och Maichen (Maria) von Quickelberg. John Maclean gifte 1629 sig med Marias syster Anna Grubbertz och antog svågerns namn Macklier. I Göteborg blev han känd under namnet Hans Macklier (stavat på många olika sätt: Mackelier, Mackeler, Makeléer, Makclear etc). Hans Macklier och hans farbror och svåger Jacob Macklier, vilken närmast betecknades som sidenhandlare, verkade som självständiga köpmän men också i kompanjonskap med varandra, vilket bidrog till deras ekonomiska styrka.

Enligt Elsa Brita Grage i Svenskt Biografiskt Lexikon ”bidrog Hans Macklier i hög grad till Göteborgs snabba utveckling inom handel och sjöfart på 1630- och 40-talen. Tack vare Mackliers vittförgrenade internationella förbindelser växte handelsverksamheten snabbt i omfång. Den bestod främst av export av stora kvantiteter stångjärn och trävaror samt nederlagshandel med eftertraktade baltiska varor som skeppsmaterial och spannmål men också franskt brännvin och salt samt stenkol från England, En del av järnexporten skedde för Louis de Geers räkning. Grundvalen för utrikeshandelns expansion var Mackliers rederirörelse, som han efter hand drev med ett stort antal egna fartyg, till dels kraftigt bestyckade, vilket kom väl till pass vid hans transporter av livsförnödenheter m m under Sveriges krig med Danmark. Enligt egen utsaga var M. den som

vinnlagt sig mest om att befrämja Göteborgs sjöfart under denna tid.” Så långt Elsa Brita Grage. Av hennes fortsatta berättelse framgår det att Macklier efter Brömsebrofreden var den högst beskattade i Göteborg För att ytterligare kunna befordra den göteborgska sjöfarten erhöll han tillsammans med bl.a. A. Anckarheim och andra participanter den 22.5.1646 privilegium på inrättandet av ett replageri och segelmakeri.

Under sina första Sverigeår kom Hans Macklier att tillbringa mycken tid i Stockholm ”snarast sagt år ut och år in”, men det sades 1634, att han ”räknades länge för en göteborgare, förrän han kom dit att bo”. 1632 utnämndes han till rådman och kvarstod som sådan till 1650, då han kom på förslag till byggningspresident. Under kriget mellan Sverige och Danmark 1643–45 gjorde han den svenska kronan synnerligen värdefulla tjänster. Han lämnade kronan betydande kvantiteter kläde och livsmedel på kredit och ställde sina egna beväpnade skepp till regeringens förfogande. Vid krigets början lät han i samråd med landshövdingen befrakta ett engelskt fartyg med stenkol från Newcastle till Kristiania och Köpenhamn, där skepparen samlade upplysningar om rustningarna, vilka senare vidarebefordrades till de svenska myndigheterna. Han var riksmötesombud för Göteborg 1642 och 1649. Den 20.5.1649 adlades han Macklier och belönades för sina extraordinära krigstjänster åtskilliga hemman i Halland och Västergötland. Han introducerades 1652 som Macklier till Gåsevadsholm, Hageby, Hammerö, Särö och Fröllinge, gods och säterier, som han tillhandlat sig eller bytt till sig. Han ägde också gods i Värmland och mindre besittningar i Värmland, Östergötland och Uppland.

Charles II hade sänt *earlen av Brentford* till Sverige för att skaffa vapen och förnödenheter till *markisen av Ormond*, som bekämpade parlamentarianerna på Irland, och till *markisen av Montrose*, som organiserade en invasion av Skottland. Hans Macklier önskade hjälpa sin släkt i Skottland och trodde att han kunde göra detta genom att stödja Ormond och Montrose. Han räknade med att Charles skulle kunna bryta *markisen av Argylls* övertag över Macleans av Dowart och ge ersättning åt alla dem som hade utgivit pengar eller förlorat sin egendom i Stuartarnas tjänst. Hans Macklier sände därför i januari 1650 ett förhyrt skepp med vapen till Orkneyöarna avsedda för Montroses styrkor. Vapenlasten hade han betalt med egna medel. När Montrose lämnade Sverige lastade Hans Macklier fyra av sina egna skepp: Kung David, Unicorn, Mary och Catherine med förnödenheter (ej vapen) och sände dem till Ormond på Irland och till andra rojalistgrupper i Frankrike och Portugal.

Men markisen av Montrose besegrades vid slaget vid Carbisdale den 7.5.1650. Hans Mackliers fyra skepp erövrades av parlamentarianska flottans fregatter i södra Nordsjön. Charles II hade för att försäkra sig om Hans Mackliers lojalitet gjort honom till baron av Dowart den 13.4.1650, vilket Hans Macklier tackade för genom att sända en ny last vapen till Charles II:s anhängare, vilka vapen mistes vid det av Stuartarna förlorade slaget vid Inverkeithing den 20.7.1651.

Hans Macklier och hans arvingar erhöll aldrig någon betalning för allt vad Charles II var skyldig dem och Hans Macklier måste troligen lägga ut stora summor för att hjälpa sin bror *Donald* att göra avbetalningar på familjens stora skulder till markisen av Argyll.

Hans Macklier avled den 7.7.1666 i Göteborg och begravdes den 16.8.1666 Chr. Under det sista halvåret Hans Macklier levde blev han upprepade gånger ombedd att ”göra riktig räkning för alla de penningar och invisningar, som honom till fångarnas lösen av en och annan givne äre”. Det rörde sig om pengar, som hade insamlats för utlösande av svenska sjömän, som var fångar i Turkiet. Sålunda lät den 22.1.1666 *burggreven Israel Norfeldt* ”Rätten förnimma, huru snöpligen skeppsrederiets bokhållare Gustaf von Ackern twenne gånger av Vålb Hans Macklier är vorden

avvist, då han haver kommit till honom att göra räkning med honom om de båtsmanspenningar med vilka de utur sin svåra trældom i Turkiet lösas skulle och Vålbem:te Mackelie hos sig innehåller”. Hans Macklie lovade att ställa saken tillrätta genom en växel utställd i Amsterdam. Vid ett tillfälle (den 4.6.1667, överrätten) förklarade burggreven Israel Norfeldt som sin mening, att ”flera fångar utur Turkien hade kunnat blive löste i detsamma som en skeppare blev ransonerat där Vålb Mackelie straxt efter 1665 Slavarnas penningar ifrån sig levererat”. Rådman *Paul Rokes* sade då, att de pengar med vilka skepparen *Paul Reimers* hade utlösts, hade stått i beredskap i utlandet ifrån den första dag stadens skeppskompani hade fått veta att deras skepp och folk hade uppbringats till Turkiet, vilket skedde före 1665, så att de pengar, som Hans Makelie hade uppburit, på den tiden inte hade kunnat erläggas till slavarnas befriande.

Hans Makelie var gift tre gånger: 1/ 1629 med den ovannämnda Anna Gubbertz (begr. Chr 24.6.1653), dotter till Hans Gubbertz, borgare i Stockholm, och hans hustru *Maria von Qvickelberg*; 2/ 30.12.1653 med Lilian Hamilton (begr. 4.4.1658 i Göteborg), dotter till *Malcolm Hamilton*, ärkebiskop i Cashel på Irland, och hans hustru *Mary Wilkie*, 3/ cirka 1659 med Anna Thomson (begr. 15.1.1686 i Göteborg), änka efter överste *John Gordon*, Närke och Värmlands regemente (död 1653) och dotter till överste *Thomas Thomson* i samma regemente och hans hustru *Catharina Murray*.

Som vi tidigare nämnt hade Hans Macklie 1647 pantat till sig och senare köpt bryggaren *Michael Gerritssons* gamla gård vid östra hörntomten mellan Stora Smedjegatan och Stora Hamnen. Det är inte bekant om Hans Macklie flyttade till denna gård under sin livstid. Men större delen av perioden efter 1637 torde han ha bott på hörntomten öster om Tyggårdsgatan. Att han ägde denna tomt framgick den 11.2.1667, då tyska kyrkan lagbjöd sal *Johan Wrangels* gård ”belägen emellan Tyska kyrkan och Vålb Hans Mackliers gård” etc. Wrangels gård låg väster om Kristine kyrka. (Se Knebel et al.: Hundertjahr-Chronik der Deutschen Christinen-Gemeinde, sid. 45). Macklie bodde i det område, som eldhärjades av den andra branden 1669. När Hans Makelies arvingar sålde tomten är obekant men 1671 bodde *Henrik Eilking* där.

Hans Macklie hade sexton barn med sin första hustru och en son (död späd) i andra äktenskapet:

1. *Isabella*. Född 22.12.1630, Stockholm. Adopterad av Jacob Macklie 1636. Avled 5.9.1639 i Stockholm.

2. *Catharina*. Född 1631. Gift 1) 14.12.1651 med överste *David Sinclair*, adlad Sinclair av Finnekumla (död i strid 18.7.1656, Warszawa), son till *William Sinclair* och hans hustru *Barbara Halcro*. 2) 1661 med generalmajor *Malcolm Hamilton*, Baron Hamilton till Hageby (död 1698), son till Kapten *John Hamilton* till Tullyreny, Co Fermanagh, och hans hustru *Jean Somerville*. Hon begr. 8.8.1709 i Göteborg. Barn i båda äktenskapen.

3. *Jacob*. Adlad. Född 1632. Student, Uppsala Universitet 9.5.1651.

Uppvaktade Charles II och blev överste i brittiska armén efter 1660. Gift med *Katarina* (levde fortfarande 1680), dotter till överste *Johan Cochrane* (äldre bror till förste earlen av Dundonald) och hans hustru *Grace Butler*. Kusin till markisen av Ormond. Han avled på Irland 1663. Barn: Katarina, gift med *Hans Gelhorn* i norska armén.

4. *Lunetta*. Född 1633. Gift 9.8.1657, Göteborg, med överste *Joakim Cronman* (död 1703). Hon begravdes 22.2.1693, Reval.

5. en son. Född 1634. Begr. 2.3.1636, Göteborg.

6. Johan. Adlad och baron till Dowart. Född 2.1.1636. Justitiepres i Göteborg fr 20.2.1677 till 18.10.1695. "Chief Justice" och borgmästare i Göteborg från 18.10.1695 till 15.4.1696. Tilldelades statlig pension på 400 rdr per år från 1680. Gift ca 1667 med sin styvsyster *Anna Margareta* (avled 24.3.1696, Göteborg, dotter till överste *John Gordon* och *Anna Thomsson*). – Johan Macklier avled 15.4.1696, Göteborg, vid 60 års ålder och begravdes samma dag som sin hustru, 10.1.1667.
7. Ett barn (tvilling till Johan). Född 2.1.1636. Begr. 27.8.1636, Gbg.
8. En dotter. Född 1637. Begr. 27.7.1637, Göteborg.
9. *Carl*, adlad. Född 24.9.1638. Löjtnant i Königsmarcks reg 1673. Senare först kapten, sedan överste i franska armén. Avled ogift före 1680.
10. *Anna*. Tvilling till Carl. F 24.9.1638. Avled 25.6.1646.
11. *Maria Sofia*. Född 1640. Gift med generallöjtnant *Jacob (el James) Duncan* i danska armén (begr. 13.3.1686, Göteborg). Hon begr. 20.9.1721, Göteborg.
12. *Gustaf*. Adlad. Född 1641. "Pikeman With Prince of Orange's Guards, French army, 1663; Grand Musketeer, i.10. 1663. Fought in Turenne campaign, Holland 1665. Retired from French Army 1667. Joined Swedish Army as Lt, Älvsborg Infantry Regt 22.7.1668; Capt 6.7.1669. Major, 21.2.1674. Joined Macklier's Regt, Lt-Col, 26.5.1675; transferred to the Västgöta Infantry Regt, as Lt-Col, 17.10.1678. Apptd Col King's Life Guards, and Military Commander of Gothenburg, 10.2.1680." Gift 18.2.1694 med *Sara Carlberg* (begr. 5.12.1701, Göteborg), änka efter *Conrad Braunjohan*, adlad *von Braunjohan* (död 1691), och dotter till borgmästaren i Karlstad *Johan Börgesson* och hans hustru *Christina Spak*. Han avled utan arvingar 17.7.1701.
13. En dotter (tvilling till Gustaf). Född 1641. Begr. 21.12.1641, Göteborg.
14. Elsa Beata. Född 1643. Gift 1.7.1666 med major *Mårten Christensson*, adlad *Anckarhielm* (d 1677), och hon begravdes 1.5.1730, Göteborg.
15. Peter. Adlad. Född 1644. Inträdde i svenska armén 1657. Tjänade i Östgöta Infanteriregemente som kapten 1663. Major 2.3.1671. Överstelöjtnant i Oxenstiernas reg 1674. Överste 5.5. 16??. då Oxenstiernas regemente till hans ära kallades Mackliers regemente och förblev i tjänst till 14.3.1697. Utnämnd till befälhavare över Stralsund 5.10.1679. Envoy till Brandenburg 26.5.1688. Gift, ca 1680, med *Abela Sofia* (död 10.1.1695, Stralsund), änka efter generalmajor *Barthold Hartvig von Bülow* (d 1677) och dotter till *Daniel von Plessen*, "Sub-prefect" till Mecklenburg, och hans hustru *Dorothea Eleonor von Blumenthal*. Han avled utan arvingar 19.3.1697, Stralsund.
16. David. 1 baron Macklean. Född 16?? i Göteborg. Utnämndes av Karl XII till friherre 4.12.1708. Friherre till Gåsevadsholm. Inträdde i svenska armén 1666. Tjänade i Skaraborgs reg 1.9. 166? Kapten 3.4.1672. "A D C" till svensk ambassadör i Storbritannien 1674. M A Oxfords universitet 27.6.1674. Återinträdde i svenska armén som major i Västgötakavalleriregementet den 23.9.1675. Överstelöjtnant 23.5.1677. Överste 10.11.1680. "Appted Military Commander of Malmö and Col, The Queen's Life Guards, 7.9.1691." Landshövding i Älvsborg från 30.12.1693 till 10.11.1708, då han avled. Gift 14.9.1679 med *Eleonora Elisabeth* (död 13.11.1737), dotter till fältmarskalk greve *Rutger von Ascheberg* och hans hustru *Maria Eleonora Bussek*. Många barn.
17. En son. Född cirka 1658. Begr. 6.1.1659, Göteborg.

Biografen över denne Hans Macklier upptar 2½ spalter i Svenskt Biografiskt Lexikon medan 6 och en halv spalter tilldelas hans ättling den ihärdige pionjären för enskiftets införande friherre Rutger Macklean (född i Hjærtum 28.juli 1742, död 14.1.1816 på Svaneholm.) Han var son till översten friherre Rutger Macklier och friherrinnan Vilhelmina Eleonora Coyet.

Till Hans Mackliers förtjänster bör alltså läggas, att vi genom honom fått Sveriges förnämste jordbruksreformator.

(Ur *The Macleans of Sweden* av *James N M Maclean*, *lektor i historia vid universitetet i Edinburgh*, The Ampersand, Edinburgh 1971).

(Källa till skildringen av Hans Mackliers skotska släktförbindelser och av hans stöd till Charles II är:

James N M Maclean: *The Macleans of Sweden*, The Ampersand, Edinburgh 1971).

Henrik Eilking senior (eller nummer två)

1671–81 M1676 2 tomter

Denne *Henrik Eilking* var nummer två i raden av tre under 1600-talet mycket omtalade göteborgare med detta namn, son till *Henrik Eilking d ä*, som 1637–50 omtalas i sextonde roten och hans efterlevande hustru *Ingeborg Håkansdotter*, som omtalas där 1651–54. Den här ifrågavarande Henrik Eilking nummer två brukar nämnas som Henrik Eilking senior till skillnad från brorsonen Henrik Eilking junior, son till *Johan Eilking d.ä.* och styvson till rådmannen *Paul Rokes*. Henrik Eilking senior var född omkring 1626, ty det sades om honom den 24.5.1696, att han var en man om 70 år. Han avled (enl Bergs genealogier) den 24.5.1705. Han omtalas 1656–63 5.20 i dåvarande rote 8, från 1659–63 på svågern Johan Ellerts plats, Denne var gift Kerstin Eilking, omgift rådman Paul Rokes.

Henrik Eilking omnämns 1696 4, 111. I november 1688 blev han e o rådman och var redan en gammal man, när han den 7.6.1692 blev ordinarie, en befattning, som han 24.5.1702 måste frånträda på grund av huvudsvaghet. Han var gift med Anna Stillman (begr. 3.5.1695) och måg till *Johan Casparsson Poppelmanns* måg, borgmästare *Anders Gunnarsson Stillman*, ty han omtalas som svåger till dennes måg *Anders Jacobsson (Dahl)* 1681. Den 2.6.1670 var "*Anna Eilking*" fadder, när *Benjamin Jürgensson Voltzer* föddes.

Handelsmannen Henrik Eilking lagbjöd den 18.9.1682 hus och gård, som han för 2 500 rdr hade tillhandlat sig av sal borgmästare Anders Gunnarssons änka hustru Emerentia Poppelman och som var belägen vid Stora Hamnen mellan insp. Conrad Braun Johans gård å östra och Petter Brandts änkas å västra. Denna gård 5.39. kvarteret Kommeriserådet behöll inte Henrik Eilking utan sålde den för 2 800 d smt till *handelsmannen Jacob Radde*, som lagbjöd den 11.7.1695, då den sades vara belägen mellan översten och kommendanten Gustaf Macklier hus å östra och rådmannen Håkan Ekmans hus å västra sidan. Det framgår av en samtida blyertsanteckning i domboken att gården tillhört borgmästare Anders Gunnarsson, Några dagar senare 16 juli meddelade kaptän Christian Georg Witting, att han ville retardera Jacob Raddes köpekontrakt med Rådman Henrik Eilking om hus och gård, som tillhört framlidne borgmästaren i Borås Anders Gunnarsson. Jacob Radde fick dock behålla gården till sin död. Se 5.39.

Den 20.10.1692 uppträdde vid rätten i Göteborg en *Johan Eilking*, vars broder *Gustaf* och moder omnämnes. Gustaf Eilking hade åtnjutit kost hos en *Erik Månsson*. Denne Johan Eilking var möjligen inte Henrik Eilking son utan hans broder *Håkans*.

Den 1.9.1692 omtalas Henrik Eilking seniors caution för sin måg *Nicolaus Printz* (enligt Berg I:1, 445 gift *Ingeborg Eilking*). I sitt testamente 11.8.1697, in-tecknad bland magistratens handlingar den 4.11.1697 (AIIb:4), anförde Henrik Eilking senior att hans måg sal Nicolaus Printz mot all förmodan lämnat sin hustru, ”min kiäre dotter Ingeborg Eilking uti helt slätte och bedröfweliga willkohr”, trots att hon hade erhållit en vacker hemgift. Skulden hade Printz enligt Eilking fördjupat sig i innan han ingick äktenskap med Eilkings dotter. Av detta skäl testamenterade Henrik Eilking till dotterbarnen *Johan* och *Henrik Printz*. 1 000 d smt och 150 d smt ytterligare om Kungl. Maj:t skulle återbetala de försträckningar H.E. givit. Den 14.9.1699 (EIIa:15) skrev Henrik Eilking om de stora förskott han givit Kungl. Maj:t och Kronan, som den 27.10.1681 uppgick till 10 904 d smt. Han sade sig upprepade gånger givit supplik därom. *Johan H Eilking* junior konfirmerade sin faders disposition (s 131) den 10.11.1697. Vid det laget var Ingeborg Eilking omgift med *överste Johan Laurin*, som den 16.9.1695 förklarade sig (genom sitt äktenskap med Ingeborg Eilking) ha börsrätt till borgmästare Anders Gunnarssons hus.

Johan Eilking d.y. var först gift med en *Helena Nilsson* och visade 1692 sin svärmoders *Karin Engelbrektsdotters* testamente – svåger var löjtnant *Johan Nilsson*, son till *Nils Torkelsson* och *Gro Eriksson Borgstedt*. Johan Eilking blev sedan omgift med *Brita* (Persdotter?, se Berg) *Bollmér*. 1712 (s 714) nämnes framlidne rådmann Henrik Eilkings arvingar Ingeborg Eilking och Britta Eilking. Britta Bollmér-Eilking blev sedan omgift med tenngjutaremästare *Anders Winberg*. Eilkings son Johan undertecknade den 29.8.1706 (s 361?) en räkning till sin avlidne svåger *Adam Altesleben* på sin avlidne fader rådmann Henrik Eilkings vägnar.

Så sent som den 7, 7 och 8.9.1739 omtalas det i årshandlingarna (Gbg IIB:21) en föreningsskrift upprättad den 20.4.1722 upprättad föreningsskrift mellan framlidne rådmannen Henrik Eilkings arvingar dottersonen avlidne auditören Johan Printz och sonhustrun Brita Bolmér (avlidne mästare Winbergs änka). Vågmästare Mårten Gustafsson hade på grund av denna skrivelse insett att hans kära hustru Maria Wettrin (som tidigare hade varit gift med Johan Printz) borde få tre fjärdedelar av Caspar Poppelman idet Eilkingska sterbhuset pantsatta och i hustru Brita Bolmers händer kvarlämnade silvret bl.a. en silverkanna, som vägde 88 lod. Torsten Winberg protesterade mot att silverkannen skulle upptagas i bouppteckningen efter hans bror Anders Winberg.

Fastigheten 5.60 sades 1696 tillhöra rådmann Eilking. Det kallas 1715 rådmann Henrik Elkings hus. Där bor auditören Johan Printz och generalkvartermästare *Leionsparre*.

Den 12.10.1709 (Ba:18) skrev magistraten till överstinnan Christina Wernle och begärde att få låna eller hyra något gyllenläder. Magistraten hade för avsikt att inlogera Kungl. rådet och presidenten Nieroth i framliden rådmannen Henrik Eilkings sterbhus undervåning, där fru överstinnan tidigare bott. I hörnsalen behövdes någon beklädning. Magistraten hade fått veta att fru överstinnan ägde gyllenläder eller andra tapeter, ”hwarmed samma rum då wurit stofferat och hon tvi-velsutan icke så hastigt lærer dem behöva”.

Att tilltalsorden till släktingarna på den tiden var andra och inte överensstämde med den verkliga släktrationen framgår av följande 28.10 1713: Ingeborg Eilking hade av sin *herr* bror handelsmannen Olof Persson (Ekmarck), lånat en summa av 898 d 22 öre svenskt silvermynt. Ställde den 28.10.1713 i pant sin sal faders vid Stora Hamnen belägna hus och tomt till ett fast hypotek så att ”bem:te Herr Bror, dess dygdiga k maka och Barn vid all oförmodelig händelse måge sin förnö-jelse därav söka och taga”. (Undertecknas också av Jean von Printz, vilken senare den 3.12.1715 talar om sin herr morbrors säkerhet (3.12.1715). Beteckningen morbror är den riktiga; både hennes far Henrik Eilking och Oluf Pehrsson var gifta med döttrar till Boråsborgmästaren Anders

Gunnarsson Stillman. Olof Persson, kallad morbror till Printz, var gift med Christina Stillman, en syster till Henrik Eilkings hustru Anna och, och kallades när han representerade Henrik Eilking i rätten den 20.8.1683 dennes tjänare.

Till detta stenhus hade fadern, rådman Henrik Eilking, enligt landshövding *Henrik Falkenbergs* brev till kammarkollegium den 19.6.1674 erhållit byggnadsbidrag på 900 d smt, varefter han hade byggt ”ett stort och ansehnligt huus”, 42 alnar brett till Stora Hamnen och 15 alnar långt till gatan, med källare och två våningar högt. Gården pantsattes ånyo till Olof Persson av Ingeborg Eilkings son den 3.12.1715. Kaparkaptenen, kommandanten *Lars Gathenhielm*, köpte gården av Henrik Eilkings arvingar för sin son *Anders Gathenhielms* räkning. När gården uppbjöds den 21.6.1716 av Lars Gathenhielm sades den ligga vid Stora Hamnen på östra sidan intill Tyska kyrkan, på västra till Nygatan (Tyggårdsgatan) gentemot madame *Thorntons* hus. Gården hade sålts för 7 000 d smt och en diskretion av 350 d smt.

9.7.1716: handelsmannen ”Herr Jacob Sahlgren, gift med Birgitta Ekmarck, dotter till Oluf Pehrsson och Christina Stillman. inkom för rätten och förmälte munteligen, att emedan sal rådmannen Henrik Eilkings barn och arvingar hava försålt deras hus och gård här i staden till Herr Lars Gathenhjelm utom bördan och *hans Sahlgrens svärfader Herr Handelsmannen Oluf Pehrsson på sin k hustrus vägnar är närmast uti släkten med dem som gården försålt hava*, ty har han nu vid tredje uppbudet funnit nödvändigt bevaka sin rätt”. – Säljaren representerades av Herr *Regementsauditören Johan von Printz*.

Den 16.7.1716 kunde handelsmannen herr Jacob Sahlgren enligt AIIa:1 uppbjuda framlidne rådmannen herr Henrik Eilkings arvingars hus och gård belägen till Stora Hamngatan i söder, tyska kyrkan å östra, Köpmansgatan i norr och Nygatan å västra sidan, som han hade nadrat från Lars Gathenhielm genom bördsrätt för 7 000 d smt och 350 d diskretion. (Avser 5.60, N Hamngatan 14, kv Ostindiska Huset) Göteborgs RR 14.1.1723 Ang. mätbrev på den tomt tillika med det därpå stående huset, som Jacob Sahlgren hade köpt av sal Eilkings arvingar: Jacob Sahlgren beviljades samma dag fastebrev på den tomt han tillika med därå stående huset hade tillhandlat sig av sahl Eilkings arvingar. Av tidigare fastebrev framgick tomtens bredd och längd, varför det ansågs, att ny mätning ej behövdes.

Samma datum angående en spruta, som herr Jacob Sahlgren låtit förskriva till stadens tjänst, som borde överses av hantverkare Sprutmästare var Jacob Andersson.

Sahl rådman Nils Perssons och Sara Herweghs son Mons Jacob Sahlgren övertog sin fars stolrum i domkyrkan den 29.6.1703 (St r f x 17).

Den 28.11.1708 skrev Jacob Sahlgren (Gbg EIIa:20) om sin moder sal rådman Nils Pehrssons änka Sara Herweghs skyldighet att inge inventarium. (Hennes eget brev med ytterligt storslängig stil föregår.) Berg I:3, 209: Magistraten förebrådde honom 1711 för att han ej sökte burskap som handlande, men han ursäktade sig med att han ej ämnat annat än bliva vid sina studier i Uppsala, men, när hans far avled, måste han hjälpa sin mor med handeln, och var ännu i hennes bröd. Detta bekräftades av handelsgillet ännu enligt dess protokoll den 8 dec.1713 (infört den 14 samma månad) ang Jacob Sahlgrens inträde i handels societeten; ”Han hade hittills för sin aparte räkning ingen handel gjort utan skött husets åliggande för sin moder”

Burskap som egen handlande erhöll Jacob Sahlgren först 19.3.1716. Blev 1717 kapten vid Borserskapets kår efter *Niclas Woldenberg*. Dec 1721 EIIa:33: Jacob Sahlgren hade en lång tid och det under svåraste krigslågan haft och dragit bördan att vara Capitain vid 2dra Compagniet i Göteborg; han hade måst försumma sina egna beställningar. Han ville befrias.

Gbg mag auktionsprotokoll 6.2.1722: Ett kapitenskan fru Anna Utfall tillhörigt hus på Drottninggatan beläget i hörnet av Västra Hamnen insattes till 4615 d. Sålde till Herr Jacob Sahlgren för 4 700 d smt

Jacob Sahlgren blev kommissarie vid konvojkommissariatet. Var stadens ombud vid 1720 års riksdag. Blev 21.9.1728 handels- och politieborgmästare.

Ba:40 30.12.1735, 429: Om rådmansvalet efter Commercierådman J(acob) Sahlgren. Han hade tagit avsked som rådmän 15.12.1735 och då i stället erhållit titeln av kommerseråd.

Ägare 1730 till 5.60 var herr Commerce- o Politieborgmästaren Sahlgren. Där bodde också hans *bokhållare Casper Wohlfart* och

kontorsbetjänt Olof Wengren.

Kommerserådet Jacob Sahlgren begravdes D 8.2.1736. Han efterlämnade tre barn. Änkan Brigitta förklarade hur bouppteckningens försenats och berättade om förbättringar på hennes vid staden anlagda sockerraffinaderi (EIIb:18, 19.7.1738)

Bouppteckning efter Jacob Sahlgren gjordes 13.9.1740 men upptar endast en del av tillgångarna. Hus och gård vid *Tyska kyrkan* 10 000 d smt, i kontanter ineliggande 45 830 daler, i juveler 215 daler m m.

Herr Kommerserådet Sahlgrens änkefru *Brigitta Sahlgren* född Ekmarck fortsatte affärerna men uppsade burskapet 4.4.1744. Hon förklarade då, att hon de första åren efter hennes sal man borgmästare Jacob Sahlgrens död inte kunnat annat än fullfölja, vad han förehafte i handel och skeppsrederi, men att hon däri allt mer inskränkt sig och de sista åren ej alls idkat handel utan bara hållit sockerraffinaderiet i gång samt gett förlag på det järn som hitkommit för hennes räkning.

Den 1.6.1741 protesterade tyska kyrkans föreståndare mot att Jacob Sahlgrens änka Birgitta Sahlgren ämnade på baktomten uppsätta ett stenhus med två eldrum i nedre våningen trots att det på denna baktomt tidigare aldrig hade funnits annat än envåningsbodar utan eldstad. Birgitta Sahlgrens måg, kammarherre greve *Sparre*, hävdade under denna tvist, att kyrkan inkräktat på hennes tomt och att hennes hus var äldre än kyrkan. Den 1.6.1741 (Ba:46) utsågs *B W Carlberg*, byggningsrådmannen *L:s Bagge*, handelsmän *Zacharis Zachrisson* och *G Dahlström* att besiktiga om det hus fru *Commercierådinnan* var i begrepp att låta uppbygga gentemot fronten av Tyska kyrkan kunde sätta tyska kyrkan i fara för eldsvåda eller var uppbyggd för nära in på densamma.

21.9.1741 Tyska kyrkans herrar föreståndare hade genom deras fullmäktig stämpelmästaren *Olof Medberg* begärt stämning på kommerserådinnan *Brigitta Sahlgren* att själv eller genom ombud stå till svars för att hon ”emot Lag, gammal häfd och sedwana skulle inrättat sitt alt för nära intill bemelte kyrkia upbygde Trähus af 2ne våningar, Eldstäder, skorstenar och Fenster åt kyrkogården”.

I en av staden utgiven beskrivning över stadens officiella byggnader står sid. 45 följande om Jacob Sahlgrens hus, som 1737 beskrivs som ett av de förnämsta i staden;

”I januari 1745 brann det stora huset jämte samtliga gårdsbyggnader. Ända fram till 1752 anges tomten som ’kommerserådinnan Sahlgrens avbrända gård och ödetomt’. År 1753 var ett hus ånyo uppfört på tomten av kommerserådinnan. På en karta av B W Carlberg från 1753 är huset markerat som stenhus, dock ännu utan några flyglar. År 1769 visar Henric Liedins karta att flyglarna mot Tyggårdsgatan och Köpmansgatan kommit på plats. Den bästa bilden av det nya huset ger en tuschteckning från 1836 av L Björkfeldt. Den visar en trevånings tegelbyggnad på hög källarvå-

ning. På denna finns direkta nedgångar till de välvda källarna, En fritrappa leder upp till den välvda huvudingången.

Efter Birgitta Sahlgrens död 1771 övertogs huset av dottersonen greve Gustaf Sparre. Efter sitt giftermål 1777 vistades Sparre dock mest på Kulla Gunnarstorp i Skåne. Efter hans död 1794 överflyttades det berömda tavelgalleriet till Skåneslottet. År 1846 såldes huset av Jacob och Birgitta Sahlgrens arvingar till grosshandlare Carl E Billquist, År 1856 fastställdes ritningar till förändringar av det gamla huset av A V Edelsvärd. — — År 1905 kom fastigheten i stadens ägo. — — Under senare år har 1700-talets interiör i delar av andra våningen återställts, den s.k. Sparreska våningen. Sahlgrenska huset kan sägas ge en bra bild av hur en liten del av Göteborgs befolkning de rika köpmannafamiljerna, levde på 1700-talet.” Den Sparreska våningen används numera som en av stadens representationsvåningar.

Sammanfattning av biografiska data rörande Jacob Sahlgren:

Handelsmannen, rådmannen och föreståndaren för Domkyrkan *Nils Pehrsson* (kallade sig ej Sahlgren). Var född i Uddevalla av v. borgmästaren *Per Nilsson Sahlgren*. Bosatt n ½ 4.19, Värnamo 1696 med änkan *Sara (Jacobsdotter) Herwegh* (begr. D 14.5.1727). Barn:

I *Jacob*, handlande (begr. 8.2.1736), burskap 19.3.1716, borgmästare, kommerseråd, ägare av fastigheten N Hamngatan 14 (5.60, kv Ost. Ind. Komp.). Grundade 1729 Sahlgrenska sockerbruket på landeriet Ånäs (på Gamlestadens fabrikers plats). Gift *Brigitta Ekmarck* (1694–1771, omtalad 9.44.1738) dotter t. handlanden *Olof Persson Ekmarck* och *Christina Stillman*. Hennes syster var Catharina Ekmarck gift 1/ *Jöns Niclasson Holst* 2/ *landshövdingen frih. Johan Fredrik von Kaulbars* (1689–1762) i hans 2:a gifte. Barn:

Niclas, handlande (född 1717, begr. Chr 13.6.1762, 45 år gammal, kallas i begravningsboken ”boklärd, berest”), gift med *Elisabeth Nissen* (1721–1793), omgift 7.6.1768 med kaptenen och riddaren av Svärdsorden Carl Hästesko.

Olof, handelsman HS 12.4.1756. Burskap 8.7.1757, begr. D 11.5.1758. Han var ”ej allenast Societetsledamots son samt av allmänt kundbar förmögenhet utan hade ock igenom utländska resor och igenom långvarigt vistande å utländska orter ärforderlig kundskap, insikt och ärfarenhet i handelsvetenskapen och dess tillhöriga delar inhämtat.” Gift med Anna Elisabeth Ström (1733–1814), dotter till grosshandlaren i Stockholm Berge Olofsson Ström.

Son: *Jacob*, ryttmästare (1753–1814), Gift med *Johanna Fredrika Lund* (1766–1815) 5.27, Fri-muraren, 1790

Sara Christina (1723–1766), Gift med direktören i Ostindiska Kompaniet greve Rutger Axel Sparre af Söfdeborg (1712–1751)

Son: *Gustaf Adolf Sparre* (1745–1794), konstsamlare

Ägare till 5.60 var enligt tomtöreslängderna:

1745: Fru Commercierådinnan Sahlgren

1755: Herr *Olof Sahlgren*

1765: Kommerserådinnan Sahlgren

1775: Framl Commercierådinnan Birgitta Sahlgrens sterbhus

1785: Fru Commerce Rådman Sahlgrens o Söners hus.

1790: Fru Commersierådman Sahlgren o söner

Huset övergick senare till ryttmästare *Jacob Sahlgren* (bou 14.5.1814), vars dotter *Amelia Christina Sahlgren* medförde huset i hemgift, när hon gifte sig med friherre *Hermelin*. Bouppteckning efter henne 3.6.1839.

Senare uppbud av 5.60

Greve Jacob de la Gardie 11.3 1833

Kammarherre baron Carl Hermelin samma dag

Baron Carl Alfons Hermelin den 22.9.1845

Grosshandl Fredric Hammarén 13.7.1846

Grosshandl Carl Emil Billquist 17.12 1855

Handelsbolaget Johansson och Carlander 13.1.1873

Öster om det Macklierska huset låg hus och gård ägt av:

Hr Pres Per Eriksson Rosensköld

1641–48

Måns Jonsson (skräddare) i Wrangels hus

1649–57 (XV:5)

Generallöjtnanten *Herman Wrangel*, senare fältmarskalk och riksråd, var den som av Gustaf Adolf erhöll uppdraget att i Halmstad till danska ombud överlämna den sista fjärde delsumman av Älvsborgs lösen och att sedan emottaga fästningen och de underliggande häradena som Sveriges besittning. Det framgår av Knebel et al., sid. 19, att Baron Herman Wrangel 1634 ägde ett hus väster om dåvarande Kristine kyrkas tomt, vilken kyrkan detta år utvidgade genom att för 300 daler av *Olivier Petersson Egmond* inköpa en tidigare holländske köpmannen *Johann Giesen* tillhörig tomt. Det förefaller sannolikt, att det var i Wrangels hus som president Per Eriksson Rosensköld bodde 1641–48. Enligt de biografiska uppgifter som Almquist ger (I:150 f) var Per Eriksson borgarson från Hudiksvall och började sin bana som sekreterare i kammarens kansli 1.5.1622. Han fick 1634 som legationssekreterare följa *Johan Skytte* på dennes beskickning till Danmark, Holland och England, där han upphöjdes i adligt stånd av Karl I. När *Nils Börgesson* i april 1636 efter påstötningar från högre ort avgick som president, föreslås riksdrotsen Per Eriksson som efterträdare. Fullmakt för Per Eriksson (1639 adlad under namnet Rosensköld) utfärdades den 30.3.1636. Ämbetet innehade han till 1650.

Som president var han nitisk men kom snart på kant med *Anthony Knipe*. Senare synes han ha blivit ägare till en fastighet vid Södra Hamngatan, som den 22 april lagbjöds av handelsmannen *Hans Olofsson* (se 5.26 el 5.25). Per Eriksson Rosenskölds hustru Catharina Olofsdotter omtalad (se ytterligare om henne och hennes affärer i Göteborgs domböcker från början av 1660-talet).

Den 11.2.1667 lagbjöds i överrätten för första gången ”Hans Excell:s fordom Herr Riksrådets Högwälborne Sal:e Johan Wrangels gård belägen emellan Tyske Kyrkan och Wälb Hans Mackliers gård, så och både gaturne wid Store Hampnen och Kiöpmansgatun, såld av Efterleverskan Högwälb:e Fru Beata Kaggs fullmäktige Olof Jönsson till Tyska Kyrkan.” I Knebels version lyder skildringen av köpet sålunda (Kiesow s 45): „A:o 1667 im February kaufften die Vorsteher des

Hochwolgebornen Herrn General Majors Baron Johan Wrangels nec? bey der Kirche an der West-ter Seite angelegenen WohnPlatz von 2 Tompten hinter ein ander her Nemnl von dem Hafen bis zu der andern Gasse vor 425 RD, und vereinigten Solche mit Ihrem Kirchhofe, so dass man nunmehr rund herumb umb die Kirche gehen konte. *Hat also die Kirche 3 Tompten* von ihren eigenen Mitteln zum Behuf der Kirchen und des Kirchhofs Erweiterung *an sich gekaufft*". (Knebel hänsyftar här på det tidigare köpet av Johan Giesens tomt. Tyska kyrkans ursprungliga, uppenbarligen alltför knapphändigt tilltagna tomt hade tilldelats den av Göteborgs kunglige kommissarie och förste burggreve *Jacob van Dyck* i kraft av hans kungliga fullmakt 1624. Se Knebel et al., sid. 11.